

Łęczycka Zagroda Chłopska w Kwiatkówku

Łęczycka Zagroda Chłopska jest jednym z najmłodszych muzeów na wolnym powietrzu w Polsce. Stanowi część etnograficzną obiektu zamiejscowego Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Łęczycka Zagroda Chłopska zlokalizowana jest na południe od zabudowań wsi Kwiatkówka, położonej w gminie Góra św. Małgorzaty, w powiecie łęczyckim, województwie łódzkim.

Twórcami założeń programowych skansenu w zakresie etnologii byli pracownicy Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi, Piotr Czepas oraz Barbara Chlebowska. Konsultantami naukowymi zostali prof. Jan Świąch z Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie oraz prof. Władysław Baranowski z Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Łódzkiego. Projekt architektoniczny skansenu został wykonany przez dr inż. Michała Domińczaka oraz mgr inż. Marcina Zajacę z Politechniki Łódzkiej. Zaprojektowane muzeum zbudowała firma Kazimierza Dąbrowskiego z Lubienia Kujawskiego. Prace związane z jego budową oraz wyposażeniem wewnątrz trwały w latach 2011–2013. Inwestycję sfinansowano ze środków Urzędu Marszałkowskiego Województwa Łódzkiego.

Łęczycka Zagroda Chłopska jest założeniem skansenowskim typu parkowego. W jego skład wchodzi trzybudynkowa zagroda złożona z następujących obiektów: jednoraktowego domu mieszkalnego wzniesionego z gliny z dwoma pomieszczeniami mieszkalnymi — kuchnią i pokojem, przedzielonymi symetrycznie położoną, przelotową sienią; stodoły z dwoma sąsiedkami i klepiskiem, której konstrukcja ścian stanowi połączenie idei konstrukcji sumikowo-łatkowej oraz szkieletowej; zbudowanego z gliny budynku inwentarskiego o trzech wnętrzach, z szopą na torf pod jednym dachem. Z powodu złego stanu zachowania tradycyjnego budownictwa chłopskiego na terenie Łęczyckiego są to rekonstrukcje. Wyposażenie wewnątrz budynków zagrody ilustruje warunki życia średniozamożnej rodziny chłopskiej na łęczyckiej wsi w latach trzydziestych XX w. Zagrodzie towarzyszy część przemysłowo-rzemieślnicza, składająca się z translokowanego wiatraka kozłowego, olejarni oraz kuźni. Całość założenia uzupełniają budynki wzniesione w konstrukcji zrębowej, pełniące funkcje administracyjno-ekspozycyjne, elementy małej architektury — także sakralnej oraz piec chlebowy i garncarski¹.

¹ Wszystkie wymienione obiekty zostały już szerzej opisane w dotychczasowej literaturze dotyczącej np. budownictwa chłopskiego i przemysłowego lub stanowiły przedmiot osobnych publikacji. Dlatego też w niniejszym opracowaniu ograniczono się tylko do wymienienia znajdujących się w Łęczyckiej Zagrodzie Chłopskiej obiektów i wskazania ich najbardziej charakterystycznych cech. Zob. B. Paszkowska-Wróblewska, *Tradycyjne budownictwo w Łęce*, „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Etnograficzna” (dalej cyt.: „PiMMAiE. SE”), t. VIII, 1964, s. 45–69; tejsze, *Gliniane domy w Chorkach, pow. Łęczyca*, tamże, t. XIII, 1969, s. 145–151; B. Baranowski, K. Baranowski, M. Krakowski, A. Lech, *Katalog zabytków budownictwa przemysłowego w Polsce. Powiaty Łęczyca i Poddębice — województwo łódzkie*, t. IV, z. 6, red. J. Pazdur, Wrocław 1972; J. Lech, *Tradycyjny dom chłopski i jego użytkowanie na obszarze środkowej Polski*, „PiMMAiE. SE”, t. XX, 1979, s. 5–170; B. Chlebowska, *Obiekt Zamiejscowy Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi — część etnograficzna*, „Rocznik Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu”, t. IV, 2013, s. 137–148; tejsze, *Poskładane z okruszków. Uwagi na temat pracy nad wyposażeniem wnętrza domu mieszkalnego w Łęczyckiej Zagrodzie Chłopskiej*, „Zeszyty Wiejskie” (dalej cyt.: „ZW”), t. XVIII, 2013, s. 341–360; B. Chlebowska, P. Czepas, *Łęczycka Zagroda Chłopska. Powstanie i funkcjonowanie w pierwszych latach*, „Acta Scansenologica”, t. XI, 2015, s. 229–253; P. Czepas, *Olejarnia z miejscowości Mních-Kolonia, pow. Kutno, woj.*

W niniejszym opracowaniu przedstawię działalność Łęczyckiej Zagrody Chłopskiej w okresie od 2013 do 2017 roku². Łęczycka Zagroda Chłopska została udostępniona dla zwiedzających w dniu 13 lipca 2013 r. Na uroczystym otwarciu, w którym uczestniczyli przedstawiciele władz samorządowych województwa łódzkiego, powiatu łęczyckiego, miasta Łęczycy, współpracujących instytucji naukowych i kulturalnych oraz mieszkańcy regionu łęczyckiego, odbyły się pokazy kowalstwa, tłoczenia oleju, występy gawędziarzy — Krystyny Cyprus pochodzącej z miejscowości Świnice Warckie, Marcina Mikołajczyka mieszkańca pobliskiej wsi Tum, Jerzego Sztolińskiego z Witoni oraz Jana Kopki³ z Chorek. Uroczyste otwarcie uświetniły występy łęczyckie kapele: „Witaszewiaczy” z towarzyszącym zespołem śpiewaczym Koła Gospodyń Wiejskich z Góry św. Małgorzaty, „Świničzanki” oraz kapela Tadeusza Kubiaka z Leśmierza. Specjalnie z tej okazji wystąpił także Jakub Pawlak, który jest laureatem Festiwalu Piosenki Aktorskiej we Wrocławiu. Zwiedzającym udostępniono wystawę pt. „W kamelówce. Łęczycki strój ludowy” autorstwa Alicji Woźniak. Uczestniczący w otwarciu goście mogli skosztować potraw regionalnych przygotowanych m.in. przez Koło Gospodyń Wiejskich z Góry św. Małgorzaty. Wydarzeniem wieńczącym pierwszy rok działalności skansenu były obchody Europejskich Dni Dziedzictwa 2013, „Nie od razu Polskę zbudowano”. W związku z tym pod koniec września udostępniono publiczności dwie wystawy. Pierwszą z nich stanowiła ekspozycja pt. „Wyrzeźbić tożsamość. Lokalność i polskość w rzeźbie ośrodków łęczyckiego i kutnowskiego”, autorstwa Barbary Chlebowskiej. Wystawa ta powstała na podstawie zbiorów Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi, Muzeum Regionalnego w Kutnie oraz Muzeum w Łęczycy. Druga ekspozycja — „Stolica wydobyta z ziemi” stanowiła prezentację wyników badań wykopaliskowych na tumskim grodzisku i projektu jego rekonstrukcji. W ramach obchodów miały miejsce występy łęczyckich zespołów, tj. „Świničzanki”, kapeli Tadeusza Kubiaka, a także pokazy tłoczenia oleju, kowalstwa i garncarstwa. Swoją sztukę artystyczną prezentował widzom renomowany łęczycki rzeźbiarz, Henryk Adamczyk. Nie zabrakło również regionalnego poczęstunku przygotowanego przez Koło Gospodyń Wiejskich z Góry św. Małgorzaty.

W ramach inauguracji drugiego roku działalności Łęczyckiej Zagrody Chłopskiej zorganizowano wielkanocny kiermasz sztuki i rzemiosła artystycznego. Przybyłym gościom przygrywała zaproszona kapela „Witaszewiaczy”. Z okazji Dnia Dziecka pracownicy Działu Widowisk Lalkowych Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi przygotowali wystawę lalek teatralnych, pt. „Wyszła z kościółeczka, już nie panienczka...” z towarzyszącymi jej pokazami i warsztatami wykonywania kukiełek. Kolejnym wydarzeniem w skansenie były obchody Nocy Świętojańskiej. Otwarto wówczas wystawę pt. „Makatki na dobry dzień” autorstwa Alicji Woźniak. Goście odwiedzający tego dnia skansen mogli obejrzeć pokazy kowalstwa, garncarstwa, tłoczenia oleju, wypieku chleba, wykonywania rzeźb, posłuchać kapel „Witasze-

łódzkie jako przykład drobnej działalności przemysłowej w środowisku wiejskim, „ZW”, t. XVIII, 2013, s. 361–367; tenże, *Olejarnia Władysława Malesy w Mszadli, pow. Skierniewice, woj. łódzkie jako dokument techniki i życia społecznego mieszkańców wsi*, tamże, t. XIX, 2014, s. 417–428; tenże, *Założenia programowe części etnograficznej Obiektu Zamiejscowego Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi*, „Rocznik Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu”, t. V, 2014, s. 126–147; tenże, *Ostatni gliniany dom z Chorek w powiecie łęczyckim i jego mieszkańcy*, „ZW”, t. XXI, 2015, s. 169–178; E. Miszczyńska, *Pod wspólnym dachem. Tradycyjne budownictwo wiejskie*, [w:] *Na styku regionów. Dziedzictwo kultury ludowej województwa łódzkiego*, red. B. Kopczyńska-Jaworska, A. Nadolska-Styczyńska, A. Twardowska, Pułtusk 2007, s. 39–59; F. Tomaszewski, *Kiedyś z wiatrem, dziś pod wiatr; czyli rzecz o losie wiatraków*, „Wędrownik”, R. LIII, 2009, nr 4, s. 11–14.

² Informacje o wszystkich wydarzeniach związanych z działalnością skansenu Łęczycka Zagroda Chłopska są na bieżąco zamieszczane na stronie internetowej Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Znajdują się tam również relacje z ich przebiegu ilustrowane zdjęciami.

³ Jan Kopka jest łęczyckim regionalistą i kolekcjonerem. W Chorkach prowadzi społecznie prywatne muzeum, gromadząc w nim przedmioty związane m.in. z kulturą mieszkańców regionu łęczyckiego. Jego ojciec, Stanisław Kopka, był znanym łęczyckim rzeźbiarzem.

Ryc. 1. Łęczycka Zagroda Chłopska. Widok ogólny. Fot. Wojciech Bernasiak

wiaczy”, „Świniaczki” i Tadeusza Kubiaka, a także wziąć udział w zabawie tanecznej i puszczeniu świętojańskich wianków. Na początku sierpnia w skansenie odbyła się jedna z części Mixera Regionalnego. Goście odwiedzający skansen mogli wtedy uczestniczyć w warsztatach tańca z kapelą „Gęsty Kożuch Kurzu”, obejrzeć przygotowane pokazy toczenia naczyń glinianych, pieczenia chleba, wyrobu oleju i kowalstwa. W drugim roku działalności Łęczycka Zagroda Chłopska była, obok gmachu Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi i Akademickiego Ośrodka Inicjatyw Artystycznych w Łodzi, miejscem wydarzeń związanych z obchodami Europejskich Dni Dziedzictwa 2014 „Dziedzictwo — źródło tożsamości” i Roku Oskara Kolberga. Pod koniec września w skansenie odbyły się z tego tytułu międzypokoleniowe warsztaty tańca ludowego, otwarcie wystawy pt. „Kapele ludowe Ziemi Łęczyckiej” i konkurs o ogólnopolskim charakterze — „Dawna Nowa Nuta”. W konkursie tym udział wzięło pięć kapel, które zaprezentowały interpretacje utworów zapisanych przez Oskara Kolberga na terenie Kurpiów i Łęczyckiego. Zwycięzcą konkursu została kapela Pauli Kinaszewskiej z Warszawy. Całość wydarzeń wieńczył koncert „Na dwie nuty — Kurpie i Łęczykanie” wraz z „Ludową zabawą taneczną” dla uczestników obchodów. W drugim roku działalności skansenu nastąpiło rozszerzenie jego oferty edukacyjnej poprzez opracowanie tematów lekcji i warsztatów muzealnych, wiążących się z różnymi aspektami życia mieszkańców dawnej wsi w regionie łęczyckim.

Trzeci rok działalności skansenu — 2015 zainaugurowano otwarciem wystawy autorstwa Wojciecha Bernasiaka, „Łęka — podróż do przeszłości. Fotografie Kazimierza Wecla”. Towarzystwu temu inscenizacja zwyczaju topienia Marzanny, w której udział wzięli uczniowie ze Szkoły Podstawowej w Górze św. Małgorzaty, mieszkający w pobliskich wsiach Kwiatkówek i Tum. Następnym wydarzeniem był Dzień Dziecka. Z tej okazji w skansenie odbyły się warsz-

taty lalkarskie przygotowane przez pracowników Działu Widowisk Lalkowych Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi oraz plener malarski pt. „Wiatrak na płocie”. Kolejnym wydarzeniem były obchody Nocy Świętojańskiej. W ich ramach zwiedzającym została udostępniona wystawa autorstwa Sylwii Kacalak, pt. „Targ kutnowski” ze zbiorów Muzeum Regionalnego w Kutnie. Widowisko „Noc Świętojańska” zaprezentował publiczności Zespół Śpiewaczy „Świniczanki” z kapelą. Obchodom towarzyszyły ponadto pokazy kowalskie oraz rzeźbiarskie. Te ostatnie zaprezentowali łączyccy rzeźbiarze, Halina Kowalczyk i Henryk Adamczyk. W ramach wrześnieowych obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa 2015 „Utraczone dziedzictwo” na wystawie „Targ kutnowski” oraz na ekspozycjach skansenu prezentowane były „Opowieści wiejskiej treści”, których tematem było życie na dawnej wsi. Podczas prezentacji wcielano się w postaci wiejskiej gospodyni i kowala. W programie obchodów znalazł się m.in. występ kapeli Tadeusza Kubiaka. W trzecim roku działalności skansenu jego przestrzeń udało się wzbogacić o wypożyczoną z Muzeum Regionalnego w Kutnie ekspozycję plenerową, złożoną z dwóch zespołów rzeźb: „Kapela Łęczycka” i „Kutnowski Zespół Śpiewaczy”. W roku 2015 opracowano też nowe zajęcia edukacyjne — „Jak to dawniej na wsi było”, „W starym wiatraku” oraz „W wiejskiej kuźni”.

W ramach inauguracji czwartego roku działalności Łęczyckiej Zagrody Chłopskiej w 2016 r. zwiedzającym udostępniono ekspozycję pisanek wielkanocnych, „Wszystko zaczęło się od jajka” autorstwa Barbary Chlebowskiej. Wśród najważniejszych wydarzeń w skansenie była majówka, a jej centralnym punktem było otwarcie wystawy zatytułowanej „Jestem wśród was”, autorstwa Aldony Plucińskiej. Ekspozycja prezentująca oleodruki i wykonane specjalnie na tę okazję rzeźby została przygotowana w ramach obchodów 1050-lecia Chrztu Polski. Można ją było obejrzeć do końca sezonu. Kolejnym wydarzeniem w skansenie był Dzień Dziecka. Pracownicy Działu Konserwacji i Badań nad Zabytkami Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi przeprowadzili warsztaty poświęcone renowacji zabytków w placówce muzealnej. Następnie odbyły się obchody Nocy Świętojańskiej. Tym razem obrzęd sobótkowy zaprezentował Zespół Obrzędowy z Chojnego. Nad jego występem mecenat objęła firma Inkom z Bełchatowa. Nowością w działalności skansenu był Festiwal „Igrzyska Gier Dawnych” zorganizowany w pierwszych dniach września. Jego współorganizatorami było Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi, Grupa Rekonstrukcji Historycznej „Leśny Witeź” i oberża „Na progu Tumu”. Podczas festiwalu rozegrano III Ogólnopolski Turniej Gry w Kubk, grę w piłkę florencką, zaprezentowano także tradycyjne gry i zabawy z regionu łączyckiego oraz pokaz jazdy konnej. Konkurovano również w umiejętnościach kulinarnych i rzemieślniczych. Na zakończenie odbyła się zabawa taneczna z udziałem kapeli „Witaszewiaczy”. Ostatnim większym wydarzeniem omawianego sezonu były wrześnieowe obchody Europejskich Dni Dziedzictwa 2016 „Gdzie duch spotyka się z przestrzenią — świątynie, arcydzieła, pomniki”. We wnętrzu dziewiętnastowiecznego młyna wietrznego „koźlaka” z Zawady otwarto wystawę fotograficzną autorstwa Piotra Czepasa pt. „Łęczyckie wiatraki”.

Piąty sezon działalności skansenu — w 2017 r. zainaugurowało udostępnienie dla zwiedzających ekspozycji pt. „Wiatrak na płocie” przygotowanej przez Wojciecha Bernasiaka. Stanowiła ona pokłosie plenerów malarskich przeprowadzanych w latach ubiegłych. Kolejnym, już tradycyjnym wydarzeniem, był Dzień Dziecka. Pracownicy Zespołu Działów Archeologicznych Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi przeprowadzili z tej okazji warsztaty przybliżające pracę archeologa w muzeum. Częścią zajęć była wycieczka na tumskie grodzisko, połączona z prezentacją wyników badań wykopaliskowych podjętych na tym obiekcie w latach 2009–2011. Ponadto pracownicy Działu Konserwacji i Badań nad Zabytkami Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi przygotowali zajęcia poświęcone opiece nad muzealiami. W ramach obchodów Nocy Świętojańskiej otwarto wystawę pt. „Jak dawniej ryby łowiono” autorstwa Piotra Czepasa, widowisko świętojańskie zaprezentował

Zespół Bałdrzychowanie, wystąpiła też kapela „Witaszewiacy”. Goście mogli wziąć udział w konkursach łowienia ryb w stawie oraz „W poszukiwaniu kwiatu paproci”. We wrzeniu miał miejsce Festiwal „Igrzyska Gier Dawnych”. W jego ramach zrealizowano IV Ogólnopolski Turniej Gry w Kubk, rozgrywki w piłkę florencką, pokaz mody z okresu wczesnego średniowiecza oraz pokazy dawnych rzemiosł, „Zszyci z historią”. Wśród współorganizatorów Festiwalu, podobnie jak w poprzednim roku, było Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi.

Ponadto, reprezentujący Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi pracownicy Zespołu Działów Etnograficznych rokrocznie brali udział w Gminnych Dożynkach w Górze św. Małgorzaty, a okazjnie także w Dożynkach Parafialnych w Tumie. Na terenie skansenu na początku października goszczeni byli też uczestnicy organizowanych głównie na terenie Łęczycy, Powiatowych Obchodów Dnia Świętego Huberta „Łęczycki Hubertus Ekologiczny”.

Wszystkie opisane wyżej wydarzenia służą prezentacji kierunków działalności skansenu Łęczycka Zagroda Chłopska. Na jej całokształt składa się upowszechnianie zbiorów, działalność edukacyjna i popularyzatorska. Wszystko to odbywa się na płaszczyźnie współpracy z instytucjami naukowymi, placówkami muzealnymi, regionalistami, nieprofesjonalnymi artystami i rzemieślnikami, władzami samorządowymi oraz organizacjami pozarządowymi, przy zaangażowaniu lokalnej społeczności. Łęczycka Zagroda Chłopska stała się w ostatnim czasie ważnym punktem na mapie turystycznej regionu łęczyckiego oraz województwa łódzkiego. Frekwencję w kolejnych latach działalności skansenu przedstawia tab. 1.

Tabela 1
Frekwencja w Łęczyckiej Zagrodzie Chłopskiej w latach 2013–2017

Rok	Długość trwania sezonu turystycznego	Frekwencja
2013	14 VII–4 XI	powyżej 6000 osób
2014/2015	5 IV–6 I	7756 osób
2015	21 III–15 XI	7157 osób
2016	21 III–31 X	10 044 osób
2017	2 IV–31 X	7764 osób

Należy wyrazić nadzieję, że w przyszłości będziemy mogli obserwować dalszy pomyslny rozwój Łęczyckiej Zagrody Chłopskiej w Kwiatkówku.

Piotr Czepas
(Łódź)